

ศรัทธา : ความเชื่อและความขัดแย้งในศาสนาปัจจุบัน

FAITH: BELIEFS AND CONFLICTS IN TODAY'S RELIGIONS

พระทวีผล อินทวโส

Phra Tawiphon Indavamsa

นักวิชาการอิสระ

Independent academic

Corresponding Author E-mail: Shinsoomi_19@hotmail.com

บทคัดย่อ

ศรัทธา คือ “ความเชื่อถือ ความเลื่อมใส” ความเชื่อคือการยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริง หรือมีการดำรงอยู่จริง การอาศัยประสบการณ์ การไตร่ตรอง หรือการกระทำที่สืบเนื่องกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ความขัดแย้งเกิดจากตัณหา ทิณฺณู มานะ และเหตุปัจจัยภายนอก นอกจากนี้ความขัดแย้งยังมีทั้งความขัดแย้งภายในตน ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งในผลประโยชน์ ความขัดแย้งเรื่องอำนาจ ความขัดแย้งในทิณฺณู และความขัดแย้งในชาติพันธุ์ โดยมีวิธีจัดการความขัดแย้ง โดยเริ่มจากการจัดการความขัดแย้งในตนเองโดยการเรียนรู้อุปนิสัยของตนและปรับปรุงแก้อุปนิสัยให้เป็นไปในทางสร้างสรรค์เพื่อขัดสนิมในใจ จากนั้นก็จัดการความขัดแย้งระหว่างบุคคลโดยใช้หลักสารณียธรรมมีความปรารถนาเอื้อเพื่อในเมตตาจัดการพูดในคำที่เหมาะสมเพื่อป้องกันและระงับความขัดแย้ง ใช้ชีวิตร่วมกันด้วยหลักเมตตา และวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง

คำสำคัญ: ศรัทธา ; ความเชื่อ ; ความขัดแย้ง

Abstract

Faith is "trust Belief" Belief is the acceptance of something as true. or has real existence Relying on experiences, reflections, or actions that have been passed down from generation to generation. Conflict arises from desire, viewpoint, mana and external factors. In addition, conflict also includes conflict within oneself. interpersonal conflict conflict of interest conflict over power Conflict in views and ethnic conflicts There are methods for managing conflicts. It starts with managing conflict within oneself by learning one's character and improving one's character in a constructive way in order to eliminate rust in one's heart. Then manage conflicts between individuals using the principles of Saraniyadhamma, with the desire to be generous and kind, and speak appropriate words to prevent and suppress conflicts. Live life together with the principle of kindness. and how to negotiate with mediators.

Keywords: Faith ; Belief ; Conflict.

บทนำ

มนุษย์ผู้แสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตเจ้านั้นต้องมีความเชื่อในเรื่องนั้น ๆ เสียก่อน ความเชื่อที่เป็นไปในทำนองคลองธรรมแห่งคุณงามความดีที่ประกอบด้วยกุศลนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเป็นสะพานให้บุคคลดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทางแห่งความสำเร็จได้ แต่ถ้าความเชื่อนั้นเป็นความเชื่อที่ไร้เหตุผลและเป็นความมกมายที่จะทำให้ชีวิตของบุคคลดำเนินไปสู่หนทางแห่งความหายนะได้เหมือนกัน คำว่า “ความเชื่อ” ที่ว่านี้ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า “ศรัทธา” ตรงกับภาษาบาลี “สัทธา”

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ปรากฏเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและวิธีการจัดการความขัดแย้งในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งเรื่องชนชั้น ความขัดแย้งในฐานะเครื่องมือขัดเกลาทางสังคม หรือแม้แต่ความขัดแย้งในเชิงผลประโยชน์หรือสิทธิอำนาจ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงใช้วิธีการจัดการและบริหารความขัดแย้งในรูปแบบที่แตกต่างกัน จึงนับว่ามีความน่าสนใจในการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา

ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกล่าวได้คือศรัทธาความเชื่อในศาสนาในปัจจุบันนี้ มีแต่ความขัดแย้งในสังคมเป็นจำนวนมาก และความเสื่อมศรัทธาในชนทั้งหลายที่นับถือศาสนาพุทธมีความเชื่อที่ผิดไปจากหลักทางศาสนาโดยสิ้นเชิง และเรื่องเสื่อมเสียที่เกิดขึ้น นับว่าเป็นภัยอันตรายที่เกิดขึ้นในศาสนาพุทธและส่งผลกระทบต่อทางศาสนาอย่างมาก

แนวคิดเกี่ยวกับศรัทธาความเชื่อและความขัดแย้ง

ศรัทธาของมนุษย์ในสมัยพุทธกาลมนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิและศาสนาต่าง ๆ และมีความสนใจทั้งในด้านการศึกษาและด้านการประพฤติปฏิบัติตามเจ้าลัทธิและศาสดาของศาสนาต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อแสวงหาสัจธรรมความจริงบางอย่างที่ทำให้เข้าถึงความหลุดพ้นทุกข์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ ความเป็นพระอรหันต์ เพื่อที่จะนำพาชีวิตให้หลุดพ้นจากทุกข์ได้ เจ้าลัทธิต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและมีชื่อเสียงในขณะนั้นมีมากมาย ซึ่งมักก่อให้เกิดข่าวลือขึ้นบ่อย ๆ ว่ามีพระอรหันต์เกิดขึ้นแล้วในโลก ความสนใจเป็นอย่างมากต่อคำสอนทางศาสนาของคนอินเดียสมัยนั้น จะเห็นได้จากภายหลังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว และแสดงธรรมพร้อมทั้งข้อวัตรปฏิบัติ อันเป็นทางสายกลางที่เรียกว่า อริยมรรคมีองค์แปดทำให้มีผู้เลื่อมใส และขออุปสมบทในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก มีผู้ได้รับผลจากการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนนั้นมากมาย (สุนทร ธรรมรังสี, 2530) พระพุทธเจ้าได้อุบัติขึ้นในยุคที่อินเดียเต็มไปด้วยเจ้าลัทธิต่าง ๆ ที่อวดอ้างว่า ลัทธิของตนเท่านั้นที่สามารถทำผู้ประพฤติปฏิบัติตามให้เข้าถึงความหลุดพ้นได้จริง ในขั้นต้น พระพุทธเจ้าสมัยยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์ได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ และประพฤติปฏิบัติในสำนักของคณาจารย์ที่มีชื่อเสียงในขณะนั้น แต่เมื่อพระองค์ประพฤติปฏิบัติตามแล้วไม่สามารถทำให้พระองค์บรรลุถึงจุดหมายปลายทาง คือความหลุดพ้นจาก

ทุกซีได้ พระองค์จึงได้ทรงศึกษาค้นคว้าแนวทางและหลักปฏิบัติ ด้วยวิธีการของพระองค์เอง และภายหลังจากที่พระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธะแล้ว พระองค์กล้าที่จะประกาศพระองค์เองว่า เป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริง พระองค์เป็นศาสดาเอกในโลกที่ไม่มีใครยิ่งกว่าพระองค์ในขณะนั้น พระองค์กล้าที่จะคัดค้านลัทธิและคำสอนของศาสนาต่าง ๆ ในขณะนั้นอย่างไม่ทรงเกรงกลัวสิ่งใด (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2529) เพื่อให้ได้เข้าใจในหลายแง่ หลายมุมเกี่ยวกับความเชื่อ คือศรัทธาของคนอินเดียในขณะนั้น จึงจำเป็นต้องกล่าวถึงวัฒนธรรมความเชื่อพร้อมทั้งลัทธิศาสนาต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องมาถึงสมัยที่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นและแพร่หลายในอินเดียในขณะนั้น พร้อมทั้งวิเคราะห์ วิจารณ์ เกี่ยวกับหลักคำสอนเรื่องศรัทธาของพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทสำคัญต่อชนชาวอินเดียในยุคนั้นตามสมควร ประวัติศาสตร์อินเดียเริ่มจากเรื่องอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ เพราะความเชื่อมโยงโทรมภายในบ้านเมือง และจากการรุกรานของพวกอริยกะ หรือชาวอารยันที่อยู่ทางตอนเหนือของอินเดีย เมื่อ หนึ่งพันห้าร้อย ปีก่อน พ.ศ. อารยันซึ่งเป็นชนเผ่าเร่ร่อน เลี้ยงสัตว์ได้ค่อย ๆ คืบคลานเข้ายึดครองอินเดียทางตอนกลางโดยผ่านมาทางลุ่มแม่น้ำสินธุในแคว้นปัญจาบ เจ้าสถาปนาอารยธรรมของตนบนพื้นฐานของอารยธรรมพวกมิลักกะ และยกเอาภาษาพูดของตนคือสันสกฤตเป็นภาษากลางของการติดต่อสื่อสารกันในยุคนั้น การพัฒนาอีกอย่างหนึ่งก็คือความมิกำลังทางด้านสติปัญญา กำลังพลและกำลังอาวุธ ทำให้พวกอารยันสามารถเอาชนะชนชาวมิลักกะได้โดยง่าย และยกพวกตนให้มีสภาพที่เหนือกว่า ทั้งในด้านการปกครองและในด้านความคิดความเชื่อ หรือแม้แต่เชื้อสายก็ออกบัพยัญญัติห้ามการแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์ ระบบนี้เรียกว่า ระบบวรรณะ อันได้แก่ วรรณะทั้ง 4 คือ

1. วรรณะพราหมณ์ ได้แก่ นักบวช นักปราชญ์ ครูอาจารย์ มีหน้าที่สอนทำพิธีกรรม บวงสรวงบูชาัญญู ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า เป็นผู้มีสิทธิจัดระบบการศึกษา และบัญญัติระเบียบพิธีกรรมตามที่บัญญัติไว้ในคัมภีร์พระเวท พวกพราหมณ์อ้างว่าเป็นผู้เกิดจากปากของพระพรหม

2. วรรณะกษัตริย์ ได้แก่ พวกนักรบ นักปกครอง คนวรรณะอื่นจะไปเป็นวรรณะปกครองไม่ได้ มีหน้าที่จับอาวุธขึ้นต่อสู้กับศัตรู เพื่อป้องกันรักษาประเทศชาติ คัมภีร์พระเวทบัญญัติว่า วรรณะกษัตริย์เกิดจากแขนของพระพรหม

3. วรรณะแพศย์ เป็นพวกที่มีอาชีพเกษตรกรรม ศิลปหัตถกรรมพาณิชยกรรม ฯลฯ มีหน้าที่ดูแลคุมเศรษฐกิจของชาติ ดุจขาทั้งสองข้างที่เลี้ยงหรือพยุงร่างกายให้ทรงอยู่ได้ คนวรรณะอื่นจะเข้ามาทำหน้าที่นี้ไม่ได้ตามบัญญัติของคัมภีร์พระเวทมีว่าวรรณะแพศย์เกิดจากขาของพระพรหม

4. วรรณะศูทร ได้แก่ ชนชั้นต่ำ มีหน้าที่คอยรับใช้พวกวรรณะอื่น ๆ เปรียบเหมือนเท้าซึ่งเป็นอวัยวะต่ำที่สุด บทบัญญัติของคัมภีร์พระเวทกล่าวว่า วรรณะศูทร เกิดจากเท้าของพระพรหมเนื่องจากพวกพราหมณ์ซึ่งเป็นชนเผ่าอริยกะ เป็นผู้ที่มีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ จึงเกิดเป็น ศาสนาพราหมณ์ ขึ้นและเป็นต้นเค้าของศาสนาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นชั้นหลัง ๆ เช่น ศาสนาพุทธ และศาสนาเชน (ไชนะ) อีกด้วย ศาสนาพราหมณ์ไม่มีศาสดาผู้ให้กำเนิดเหมือนศาสนาพุทธ คริสต์ และเชน แต่นับถือเอาคัมภีร์พระเวท (VEDAS) เป็นหลัก และนับถือเทพเจ้าเป็นสิ่งที่เคารพบูชา แต่เดิมนั้นนับถือพระอินทร์ว่าเป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่สูงสุด แต่ต่อมาได้วิวัฒนาการหันมานับถือ พระพรหม พระอิศวร (ศิวะ) และ

พระนารายณ์ (พระวิษณุ) เพิ่มขึ้น ทั้งสามองค์นี้ถือว่า เป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่และนับถือกันไปตามศรัทธามาก หรือน้อยกว่ากันแล้วแต่บุคคลผู้นับถือ จึงทำให้เกิดนิยายที่ใหญ่ ๆ 3 นิยายด้วยกัน คือ

- 1) นิยายไศวะ นับถือพระอิศวรเป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่สูงสุด
- 2) นิยายไวษณะ นับถือพระวิษณุหรือพระนารายณ์เป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่สูงสุด
- 3) นิยายศากยะ นับถือบูชาพระเทวีของพระเป็นเจ้า ได้แก่ พระอุม่าและพระลักษมี (สุนทร ธีรสี, 2535)

นอกจากนี้ พวกอารยันยังนับถือโลกธาตุ ธรรมชาติ และสมมติธรรมชาติ เป็นเทพไปหมด เช่น พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระคงคา มฤตยู วรุณ เป็นต้น ฉะนั้น เพื่อให้เทพเจ้าเหล่านั้นโปรดปราน จึงต้องมีพิธีกรรม สวดอ้อนวอน และทำพิธีกรรมบูชาขอความช่วยเหลือคุ้มครองจากเทพเจ้า ผู้ที่ประกอบพิธีนั้น นับว่าเป็นบุคคล ผู้มีความสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าได้

เรื่องราวความขัดแย้งที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์พระพุทธศาสนาสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ความขัดแย้งภายในตน ดังกรณีของนางมาคันธียาผู้ถูกอาฆาตพระศาสดาเพราะได้ยินพระดำรัสของพระศาสดาและรู้สึกโกรธที่พระพุทธรูปองค์ดำ หนีประณามว่าร่างกายของนางเต็มไปด้วยอุจจาระปัสสาวะ ไม่ปรารถนาจะสัมผัสถูกต้องนางแม้ด้วยเท้า กรณีเหตุการณ์ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงพระประสงค์จะเจรจาไกล่เกลี่ย เพื่อให้พระเจ้าวิทูททะประนีประนอมยอมความกับเจ้าศากยะ แต่วาระสุดท้ายก็ไม่สามารถทำให้พระองค์เปลี่ยนพระทัยได้เพราะตัวแปรที่สำคัญ “ความเกลียดชัง” แสดงให้เห็นความขุ่นเคืองขัดแย้งภายในพระองค์ที่ไม่ต่อสู้กันระหว่างมโนสำนึกฝ่ายดีและฝ่ายเลว ซึ่งในที่สุดมโนสำนึกฝ่ายเลวก็ชนะ

2. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ดังจะเห็นจากความขัดแย้งระหว่างพระนางมาคันธียากับพระนางสามาวดี พระปิ่นทุกะกับพระโลหิตกะที่ชอบก่อความบาดหมาง ทะเลาะวิวาทขบถกล่าวยุยงให้พวกภิกษุเอาชนะการโต้ตอบกับทุกคนที่เป็นคู่กรณี

3. ความขัดแย้งด้านประโยชน์ความขัดแย้งกรณีนี้จะเห็นชัดเจนจากความขัดแย้งกรณีแย่งชิงทรัพยากรน้ำ ในแม่น้ำโรหิณีระหว่างเจ้าศากยวงศ์กับโกลิยวงศ์ กรณีความต้องการในลาภสักการะของพระเทวทัตต์ ที่ได้ออกอุบายให้อาชาตศัตรูราชกุมารศรัทธาในตนเองและเกลี้ยกล่อมให้เป็นพรรคพวกซึ่งยังโยงไปถึงความต้องการอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์คือความเป็นใหญ่ในคณะสงฆ์ จนก่อให้เกิดความเสียหายคณะสงฆ์แตกแยกเรื่องราวนางกุนทลเกสีที่ออกอุบายปลุกโจรหนุ่มที่ตนหลงรักแต่หวังทรัพย์ในตัวนางให้ตกตายในเหวลึก เป็นต้น

4. ความขัดแย้งเรื่องอำนาจ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พระพุทธรูปเจ้าคงจักเล็งเห็นความขัดแย้งเรื่องอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเป็นแน่แท้ จึงได้วางหลักเกณฑ์การบริหารองค์กรหลังการปรินิพพานของพระองค์ไว้ว่า ขอให้ยึดกฎระเบียบขององค์กร กล่าวคือพระธรรมวินัย โดยที่พระองค์ไม่ทรงแต่งตั้งบุคคลใดเป็นศาสดาสืบทอดต่อจากพระองค์เพราะทรงให้ความสำคัญกับธรรมและวินัยที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้ดีแล้วมากกว่า ที่จะให้ความสำคัญกับตัวบุคคลผู้สืบทอดตำแหน่ง ซึ่งการกล่าวจาบจ้วงพระธรรมวินัยของพระสุภัททะและพฤติกรรมสังฆเภทของพระเทวทัตต์ก็ถือเป็นกรณีหนึ่งที่เป็นสัญญาณอันตรายเรื่องการ

ครองอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์แทนพระพุทธเจ้า จึงถือว่าพระพุทธองค์ทรงมองการณ์ไกลเห็นว่า อาจเกิดเหตุที่เป็นอันตรายต่อพระพุทธศาสนาได้จากพฤติกรรมของพระสงฆ์เช่นนี้ ในการสังคายนาทั้ง 2 ครั้งก็ถือว่ามีการประเดิมเรื่องอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย รวมทั้งกรณีการแย่งน้ำในแม่น้ำโรหิณีจะเห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าทรงเปิดประเด็นการสนทนาด้วยคำถาม พบว่า เป็นการถามนำเพื่อให้พระญาติของพระองค์เปิดเผยประเด็นต่าง ๆ ออกมาเองแล้วนำ คำตอบที่ได้รับนั้นมาขยายผลต่อ “หม่อมฉันไม่ได้มาที่นี่เพื่อจะดูแม่น้ำ เพื่อต้องการเที่ยวเล่น และก็ไม่ได้ที่นี่เพื่อดูความรุ่มร้อนของป่าไม้ หากแต่มาเพื่อต้องการเริ่มสงคราม” จากการตอบคำถามของพระพุทธองค์ก็ทำให้เราทราบชัดว่า ความริวราวนที่เกิดขึ้นนั้นมิได้มีสาเหตุหลักมาจากน้ำ เพราะหมู่ญาติถวายบังคมทูลว่า “ไม่ได้มาที่นี่เพื่อจะดูแม่น้ำ ”(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2553.) แต่เพื่อแสดงอำนาจของตนต่อฝ่ายตรงข้าม ยิ่งถ้าโยงไปถึงเรื่องพระเจ้าวิทูทกะก็จะเห็นความขัดแย้งเรื่องอำนาจอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากตอนความลับของพระเจ้าวิทูทกะถูกเปิดเผย ทำให้พระเจ้าวิทูทกะคิดแก้แค้นเจ้าศากยะ สามารถชิงบัลลังก์จากพระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทั้งที่พระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นผู้มีพระคุณล้นพ้นในชีวิต ได้ยกทัพหลวงออกไปฆ่าเจ้าศากยะ แม้พระพุทธเจ้าจะทรงใช้ความพยายาม 3 ครั้งใน

ศรัทธาในศาสนาและความเชื่อ

กัมมัฏฐกถาสัทธาความเชื่อในเรื่องกรรมที่เป็นเหตุเป็นผล คือ เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรม ตนจะต้องรับผิดชอบเสวยผลแห่งกรรมของตน เหมือนการรับประทานอาหาร ใครรับประทานอาหารคนนั้นก็อิ่ม แต่จะให้คนที่ไม่รับประทานอิ่มด้วยไม่ได้ เพราะเขาไม่ได้รับประทาน กรรมนี้ก็เหมือนกัน ใครทำไว้ก็ได้รับเอง สมดังพุทธพจน์ที่ว่า “ความบริสุทธิ์หรือความไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะทำคนอื่นให้บริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์หาได้ไม่” กัมมัฏฐกถาสัทธานี้ ตรงกันข้ามกับอเหตุกทฤษฎี คือเห็นว่าเหตุของความดีความชั่วไม่มี คนจะได้ดีได้ชั่ว คนจะได้ชั่ว ก็ได้ชั่วเองอันเป็นการปฏิเสธทั้งกรรม และผลของกรรม คงว่า กัมมัฏฐกถาสัทธานี้ ไม่มีรูปศัพท์โดยตรง มีแต่กัมมัฏฐกถาญาณ มีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องสัตว์มีกรรมเป็นของตนไว้ว่า การกระทำของสัตว์โลก ทำกรรมที่เป็นเหตุไว้อย่างไร ก็ย่อมได้รับผลที่ตอบสนองอย่างนั้นพระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องกรรมและผลของกรรมไว้น่าชัดโดยไม่ผิดเพี้ยนและไม่บิดเบือนโดยแสดงเป็นคู่ ๆ ไว้ 7 คู่ คือ 1) เกิดมาเป็นคนมีอายุสั้น เพราะมีการฆ่าสัตว์เป็นเหตุ เกิดมาเป็นคนมีอายุยืน เพราะการไม่ฆ่าสัตว์เป็นเหตุ 2) เกิดมาเป็นคนมีโรครามากเพราะการเบียดเบียนสัตว์ ทำให้สัตว์ได้รับทุกข์ทรมาน เกิดมาเป็นคนมีโรคน้อยเพราะการไม่เบียดเบียนสัตว์ ไม่ทำให้สัตว์ได้รับทุกข์ทรมาน 3) การเกิดมาเป็นคนมีผิวพรรณงาม เพราะเป็นคนมักโกรธ ฉุนเฉียวง่าย การเกิดมาเป็นคนมีผิวพรรณงาม เพราะเป็นคนไม่มักโกรธ มีจิตเมตตา 4) การเกิดมาเป็นคนมีศักดิ์น้อย เพราะเป็นคนมีใจริษยาในลาภ และ เกียรติยศ ชื่อเสียงของผู้อื่น การเกิดมาเป็นคนมีศักดิ์มาก เพราะเป็นคนมีใจริษยาในลาภ และเกียรติยศชื่อเสียงของผู้อื่น 5) เป็นคนเกิดมียากจนขัดสน เพราะการไม่บริจาคทาน ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้อื่น เป็นคนเกิดมั่งคั่ง มีทรัพย์สินมากเพราะการบริจาคทาน ยินดีในการให้ทานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น (กองวิชาการมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2515)

ความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่องผลของกรรมนี้เป็นความเชื่อที่เกิดจากการกระทำที่เป็นเหตุ คือ เกิดจากการกระทำกรรมมาก่อนแล้ว กรรมดีกรรมชั่ว กับความดีความชั่ว เป็นไวกุศลของกันและกัน ความเชื่อในเรื่องของผลกรรมว่า ใครทำดีก็ได้ดี ใครทำชั่วก็ได้ชั่ว ทำกรรมใดไว้จะต้องได้รับผลของกรรมนั้นไม่เร็วก็ช้า กาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ผลของกรรม เหมือนคนปลูกพืชชนิดใดก็ได้ผลของพืชชนิดนั้น ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นกรรมวาที คือ เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม กัมมวิปากสัทธานี้ ตรงกันข้ามกับนัตถิกทฤษฎี ซึ่งมีความเห็นว่า บาปบุญไม่มี อันเป็นการปฏิเสธวิบาก ในมัชฌิมนิกายมูลปัณณาสก์กล่าวถึงวิปากสัทธาไว้ในรูปของ วิปากญาณซึ่งเป็นพระญาณของพระตถาคตเจ้า เป็นข้อหนึ่งในทศพลญาณ 10 ในมหากัมมวิภังคสูตร พระสูตรต้นปิฎก มัชฌิมนิกายอุปริปัณณาสก์ พระผู้มีพระภาคตรัสถึงการให้ผลของกรรมตามความเป็นจริงไว้ว่า “ดูกรอานนท์ ในบุคคลที่ทำกรรม 4 พวกนั้น บุคคลที่มักทำกุศลกรรม “ตายไปแล้วเข้าถึงอบายทุกคติ วินิบาต นรก นี่เป็นเพราะว่า เขาทำกรรมชั่ว ที่ให้ผลเป็นทุกข์ไว้ในกาลก่อนบ้าง ในกาลภายหลังบ้าง หรือความเห็นผิด ยึดถือแล้ว ในเวลาใกล้จะตายบ้าง เพราะฉะนั้น เมื่อเขาตายไปจึงเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ก็แล บุคคลที่มักจะทำกุศลกรรมสืบประการนี้ ย่อมเสวยวิบากของอกุศลกรรมนั้น ในชาตินี้หรือในชาติหน้า หรือในชาติต่อ ๆ ไป”

กัมมสัทธาความหมายของกรรมคำว่า “กรรม” แปลว่าการกระทำ แต่การกระทำไม่จำเป็นต้องเป็นกรรมเสมอไป การกระทำที่จะจัดเป็นกรรมและมีผลในทางศีลธรรมนั้นจะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความจงใจในการกระทำ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เจตนาตนเองจัดเป็นกรรม ดังพระพุทธพจน์ว่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย 16/64; 16/144) “เจตนาห ภิกขเว กัมม เจตยิตวา กัมม กโรติ กาเยน วาจาเย มนสา” 31 แปลว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรมบุคคลจงใจแล้วย่อมกระทำทางกาย ทางวาจา (หรือ) ทางใจ” พระพุทธพจน์นี้ แสดงให้เห็นชัดเจนว่า การกระทำที่จัดเป็นกรรม ไม่ว่ากรรมนั้นจะเป็นฝ่ายกุศลหรือฝ่ายอกุศลกรรม จะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความจงใจในการกระทำใดที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเจตนาหรือมิได้จงใจ การกระทำใดที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเจตนาหรือมิได้จงใจ จึงไม่จัดว่าเป็นกรรม เป็นเพียงสักแต่ว่ากิริยาหรืออาการที่สักแต่ว่าทำเท่านั้น ไม่ก่อให้เกิดผลดีหรือผลชั่ว แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นมีได้หมายเอาการกระทำที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อแต่อย่างใด (พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตตญาณ), 2522) เพราะการกระทำที่เกิดจากความประมาทนั้น เกิดจากการกระทำที่ขาดการใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบและไม่ประกอบด้วยความรับผิดชอบจึงทำให้เกิดเป็นผลเสียหายได้ ทั้งต่อตนเองและบุคคลอื่นและรวมไปถึงสัตว์อื่นได้ด้วย การกระทำที่ไม่ได้เจตนาหรือจงใจที่จะทำอันเรียกว่าเป็น กตัตตากรรม หรือกรรมสักแต่ว่าทำ เป็นกรรมที่มีกำลังอ่อน จะส่งผลให้ก็ต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นที่มีกำลังแรงกว่าให้ผลแล้วเท่านั้น กรรมชนิดนี้มีได้ตั้งแต่ระดับปุถุชนถึงขั้นพระอนาคามี แต่สำหรับพระอรหันต์แล้ว ถึงแม้จะมีเจตนา กระทำกรรมก็ไม่จัดว่าเป็นกรรม เพราะกิเลสซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกรรมของท่านนั้นได้สิ้นไปแล้ว

พุทธวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับหลักการทางศาสนา แนวคิดทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจสังคม รวมทั้งวิถีคิดของคนในองค์กร ในสังคมประเทศชาติดังที่กล่าวมาแล้ว ที่เรียกว่าวิวาทาธิกรณจำเป็นต้องได้รับ

การแก้ไขอย่างเป็นระบบ ตามหลักการและวิธีการที่นักคิดแนวสันติวิธีวางกรอบเอาไว้บ้าง ที่นักรัฐศาสตร์วางกรอบเอาไว้บ้าง ที่นักการศาสนาวางกรอบเอาไว้บ้าง ในที่นี้จะเสนอธรรมพื้นฐานเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี พร้อมกับหลักการและวิธีการที่พระพุทธเจ้าได้วางเอาไว้และถือปฏิบัติในสมัยพุทธกาล

สัมมาวินัยอย่างย่อที่อธิบายไว้ในตอนต้นว่า เหตุการณ์ความแย้งในองค์กรสงฆ์กับสังคมยุคหลังจะอยู่ในกรอบหรือวงวนเดียวกัน แต่จะมีข้อแตกต่างกันตรงที่วิธีการตัดสินขั้นสุดท้ายว่า “ฝ่ายไหนถูก ฝ่ายไหนผิด” และก็อย่างที่บอกไว้แล้วเช่นกันว่า “ในด้านความรู้สึกแล้ว ตัดสินไม่ได้ว่าฝ่ายไหนถูก ฝ่ายไหนผิดทุกฝ่ายล้วนเห็นว่าตัวเองถูกทั้งสิ้น” ในการหาข้อยุติ จะอธิบายกรณีขององค์กรสงฆ์ก่อน เมื่อเกิดกรณีความขัดแย้งจะใช้วิธีการที่เรียกว่า สัมมาวินัยอย่างไร ?

ว่าด้วยหลักการก่อน สัมมาวินัย แปลว่า ระเบียบปัญหาความขัดแย้งในที่พร้อมหน้า หมายถึงการที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาประชุมพร้อมหน้ากัน น. ประเด็นปัญหามาพูดคุยกันแล้วหาข้อยุติและมีความเป็นธรรม ประเด็นสำคัญอยู่ที่ “ความเป็นธรรม” ข้อนี้มีนัยที่ควรศึกษาอย่างยิ่ง สัมมาวินัยที่ชื่อว่าเป็นธรรมนั้น ได้แก่การที่ฝ่ายธรรมวาทที่มีจำนวนหนึ่งคน จำนวนสองถึงสามคนหรือจำนวนตั้งแต่ ๔ คนขึ้นไปเป็นผู้มีบารมีมีอิทธิพล เป็นที่เกรงใจของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด หรือมีวาทะเฉียบคม สามารถจัดระบบความคิดแสดงเหตุผลได้ชัดเจน จึงมีบทบาทในการขึ้น าทที่ประชุมให้ยินยอมเห็นคล้อยตามจนกระทั่งปัญหายุติในทางปฏิบัติ เมื่อบุคคล ๒ ฝ่ายเกิดกรณีความคิดเห็นขัดแย้งกันเกี่ยวกับหลักการดังกล่าวมา ถ้าสามารถตกลงกันได้ ปัญหาความขัดแย้งยุติ ก็ไม่ต้องใช้กระบวนการสัมมาวินัย แต่ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ ปัญหาความขัดแย้งยังคงมีอยู่ จะต้องนำไปสู่กระบวนการสัมมาวินัย โดยผู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายจะทำหน้าที่จัดให้กระบวนการแก้ปัญหาดำเนินไป นั่นคือ จัดให้มีการประชุมสงฆ์(ความพร้อมหน้าสงฆ์) นำกรณีความขัดแย้งไปเทียบเคียงกับหลักพระธรรมวินัย(ความพร้อมหน้าธรรม ความพร้อมหน้าวินัย) และเรียกคู่กรณีมาอยู่พร้อมหน้ากันในที่ประชุมสงฆ์นั้น(ความพร้อมหน้าบุคคล) ทำการวินิจฉัยกรณีความจนกว่าปัญหาจะยุติในกรณีที่กระบวนการแก้ปัญหาที่กำลังดำเนินไปอยู่ และกำลังมีการวินิจฉัยกรณีความอยู่ มีเสียงคัดค้านหรือสนับสนุนดังแข็งแ่งจนเกิดความวุ่นวายในที่ประชุมที่ประชุมต้องเลือกภิกษุบางรูปในที่ประชุมนั้นผู้มีความประพฤติ เหมือนกระบวนการประชาธิปไตย แต่มีหลักการสำคัญประกอบการพิจารณาดำเนินการอยู่ 2 ประการ คือประการที่ 1 การแต่งตั้งบุคคลขึ้นมาดำเนินการ โดยสงฆ์พึงแต่งตั้งภิกษุให้เป็นผู้ดำเนินการจับสลาก ภิกษุผู้สมควรได้รับการแต่งตั้งต้องมีคุณสมบัติ 5 อย่างคือ (1) ไม่ลำเอียงเพราะชอบ (2) ไม่ลำเอียงเพราะชัง (3) ไม่ลำเอียงเพราะหลง (4) ไม่ลำเอียงเพราะกลัว (5) รู้จักสลากที่จับแล้วและยังมิได้จับ ประการที่ 2 การจับสลากที่ถือว่าไม่ชอบธรรมและชอบธรรม กรณีที่ต้องนำไปสู่กระบวนการเยี่ยยสีกานั้น สงฆ์ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบต้องใคร่ครวญโดยถ้วนถี่จนมั่นใจได้ว่า (1) ปัญหาความขัดแย้งนั้น ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย (2) แต่เป็นเรื่องใหญ่โตลุกลามไปไกล ต้องมั่นใจว่า (3) ภิกษุคู่กรณีมีสติสัมปชัญญะและมีเหตุผลพอเจรจาเรียนรู้เรื่อง ต้องมั่นใจว่าในหมู่ภิกษุผู้มีส่วนร่วมในความขัดแย้งนั้น (4) พวกธรรมวาทที่มีมากกว่า ต้องมั่นใจว่าแม้ขณะนั้นธรรมวาทจะมีน้อยกว่า แต่เมื่อกรณีความเข้าสู่กระบวนการจับสลาก (5) ธรรมวาทที่จะพียงมีมากกว่า ต้องมั่นใจว่า เมื่อแก้ปัญหาด้วยกระบวนการนี้ (6) สงฆ์จะไม่แตกกันและ (7) รู้วิธีป้องกันไม่ให้สงฆ์แตกกัน ต้องมั่นใจว่าเมื่อถึงขั้นตอนการจับสลาก (8) พวกธรรมวาทที่จะพร้อมเพรียงกัน

(9) จับสลากโดยชอบธรรม (10) จับตามความคิดเห็นของตนเองโดยไม่มีใครชี้นำ เมื่อมั่นใจว่ามีองค์ประกอบครบถ้วนทั้งหมดดังกล่าวนี้ สงฆ์(ภิกษุ)ค่อยดำเนินการให้จับสลาก จึงจะถือว่าชอบธรรม ถ้าขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งไปถือว่าการจับสลากนั้นไม่ชอบธรรมติณัฏฐการกะตามหลักพระวินัย การแก้ปัญหาความคิดเห็นขัดแย้งกัน มีแนวปฏิบัติให้เลือกได้ 2 ทางเท่านั้น คือสัมมุขาวินัยกับเยภยยสิกา แต่บางกรณีที่ไม่สามารถแก้ปัญหาจนทำให้ความขัดแย้งยุติลงได้ โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งที่มีความซับซ้อนและมีที่ท่าว่าจะลุกลามไปสู่ความรุนแรง ทำให้เกิดความแตกแยกและคู่กรณีก็ตระหนักรู้ข้อเท็จจริงนี้ กรณีอย่างนี้อาจนำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาด้วยวิธีที่ 3 ก็ได้ นั่นคือการประนีประนอม ที่เรียกว่า ติณัฏฐการกะ แปลตามตัวอักษรว่า กลบไว้ด้วยหญ้า

บทสรุป

มนุษย์ผู้แสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจนั้นต้องมีความเชื่อในเรื่องนั้น ๆ เสียก่อน ความเชื่อที่เป็นไปในทำนองคลองธรรมแห่งคุณงามความดีที่ประกอบด้วยกุศลนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเป็นสะพานให้บุคคลดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทางแห่งความสำเร็จได้ แต่ถ้าความเชื่อนั้นเป็นความเชื่อที่ไร้เหตุผลและเป็นความมกมายที่จะทำให้ชีวิตของบุคคลดำเนินไปสู่หนทางแห่งความหายนะได้เหมือนกัน คำว่า “ความเชื่อ” ที่ว่านี้ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า “ศรัทธา” ตรงกับภาษาบาลี “สัทธา” ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ปรากฏเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและวิธีการจัดการความขัดแย้งในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งเรื่องชนชั้น ความขัดแย้งในฐานะเครื่องมือขัดเกลาทางสังคม หรือแม้แต่ความขัดแย้งในเชิงผลประโยชน์หรือสิทธิอำนาจ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงใช้วิธีการจัดการและบริหารความขัดแย้งในรูปแบบที่แตกต่างกัน จึงนับว่ามีความน่าสนใจในการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกล่าวได้คือศรัทธาความเชื่อในศาสนาในปัจจุบันนี้ มีแต่ความขัดแย้งในสังคมเป็นจำมาก และความเสื่อมศรัทธาในชนทั้งหลายที่นับถือศาสนาพุทธมีความเชื่อที่ผิดไปจากหลักทางศาสนาโดยสิ้นเชิง และเรื่องเสื่อมเสียที่เกิดขึ้น นับว่าเป็นภัยอันตรายที่เกิดขึ้นในศาสนาพุทธและส่งผลกระทบต่อทางศาสนาอย่างมาก ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับหลักการทางศาสนา แนวคิดทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจสังคม รวมทั้งวิธีคิดของคนในองค์กร ในสังคมประเทศชาติดังที่กล่าวมาแล้ว ที่เรียกว่าวิวาทิกรณีจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ ตามหลักการและวิธีการที่นักคิดแนวสันติวิธีวางกรอบเอาไว้บ้าง ที่นักรัฐศาสตร์วางกรอบเอาไว้บ้าง ที่นักการศาสนาวางกรอบเอาไว้บ้าง ในที่นี้จะเสนอธรรมพื้นฐานเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.